

SPOROČILA

ALMANAHOVCI

(Nekaj primernih odlomkov.)

To so srečni ljudje, in zavidam jih iz vsega srca!

Slučajno, iz dolgega časa, sem vzel v roko knjigo, ki se ji pravi »Almanah slovenskih bogoslovcev«. Listal sem spočetka razmišljen in površno, toda bral sem s čezdalje večjim zanimanjem; besede teh resnih in samozavestnih ljudi so mi segle v srce zmerom globokeje. Čisto pretresle so me, razburkale; še ob poznem mraku sem sedel ob oknu ter bral, in moja duša je bila polna resnične žalosti.

Srečni ljudje, srečen tisti svet za semeniškiimi zidovi!

Sili me, da vam razodenem svoja čustva. Kritike ne mislim pisati — kdo bi mogel pisati kritiko o tem delu? »Jezik je pravilen, slog suhoparen in trd, razen v stvareh, ki jih je napisal Frančišek Grivec«, — to je vsa kritika, ki je v tem primeru mogoča. Poglejte, prosim, samo naslove posameznih sestavkov! Ti resni in samozavestni ljudje so deli na rešeto svoje stroge modrosti vso znanost in umetnost človeško. Oni, ki stoje na visokem in vzvišenem stališču »absolutne« resnice, resnice »zadnje instance«, gledajo z nebeškim mirom na to blodnjo, ki se imenuje zgodovina človeštva, oni vedo, kje je izvor in kje je zadnji cilj tega divjega toka, ki se vali globoko doli pod njimi iz stoletij v stoletja, hrepeneč, stokajoč. O, prijatelji, oni vedo vse! Vse vedo ti resni in samozavestni ljudje! — In zdaj pogledajte njihovo in moje pero: kako je to pero majhno, boječe, nevedno, neizkušeno! Ali bi ne bila grda ironija, če bi se hotel s tem malim, boječim perescem bližati njih vzvišenemu stališču, njih vzvišeni modrosti? — Izključena je vsakršna kritika, popolnoma nemogoča!

Priznavam javno, da se ne morem meriti s temi resnimi, samozavestnimi ljudmi. Kar vem, je malo, morda samo medel odsev resnice, ki je še ne poznam. Ali oni vedo vse. Izkusil sem malo; preganjal sem se po svetu šele komaj deset let, videl in spoznal sem komaj nekaj sto ljudi, bral sem komaj nekaj sto knjig; premišljeval sem dosti in zapravil na ta način lepo število dni in noči, toda resni in samozavestni ljudje ne premišljujejo: premišljevanje človeka samo zmede, pokaže mu stotero cest — in zdaj tavaj in išči pravo! Tako je moja sodba — in sodba vseh nas, neizkušeni prijatelji in sanjarski premišljevalci — nestalna in omahljiva. Pred mano je stvar: pogledam jo z nezaupljivimi očmi, obrnem jo desetkrat na to in na ono stran, vrnem se še enkrat in pregledujem in obračam znova ter rečem naposled svojo sodbo: »Morda je ta stvar medel odsev resnice — ali pa morda tudi ne...« — Ker smo namreč neizkušeni ljudje in sanjarski premišljevalci! — Toda oni vedo vse. Pokažem jim stvar: okrenejo se komaj, pomežiknejo, skomizgnejo: »Tako je in nič drugače!« Ker so namreč izkušeni in bistri ljudje! Nič ne de, da so še pred nekaj leti bili »kozo« na Prulah, da se še poznajo na gimnazijskih klopeh sledovi njihovih hlač. Nič ne de, da v šoli niso pili modrosti, ker je tam nihče ne pije; nič ne de, da niso brali tistih stvari, o katerih tako resno in samozavestno govore in pišejo, kajti če bi bili preštudirali vse tisto, kar bi bilo po njihovih

mislih treba preštudirati takim glasnim vsevedcem, bi moral imeti vsakdo izmed njih Matjaževo brado. — — —

Iz srca jih zavidam, te srečne ljudi. Tako mladi še, in že je zaključen razvitek njih duš, že so njihovi nazori popolnoma izčiščeni. Nič radovednega spraševanja več, nič nemirnega iskanja, vse je jasno pred njimi. Njih oči gledajo mirno in vidijo od začetka do konca, nobene sence več ne v svetu reči ne v svetu misli.

Vprašaj jih o umetnosti — in govorili bodo o umetnosti s tako lahkoto, s tako sigurnostjo, da boš snel čepico ter se spoštljivo poklonil. In to je naravno. Poznajo vseh pojavov izvor in cilj, njih stališče je eno in nepremakljivo, nad stvarmi stoje. Zato tudi vedo, od kod umetnost in zakaj. Določili so ji pomen in namen, in če se ne ukloni, če se upira, ni umetnost. — — —

Časih nastopi doba vseobče utrujenosti; cela generacija se odvrne od zemlje, od resničnosti; da rečem s Frančiškom Grivcem: »...oglašja se nagnjenje do skrivnostnega, duhovnega, nadčutnega.« In Grivec citira potem Maeterlincka: »V zgodovini je mnogo dob, ko duša, poslušna neznanim zakonom, stopa tako rekoč na površje človeštva in bolj neposredno proglašja svoje bivanje in svojo moč. Zdi se, kakor da bi človeštvo v teh trenutkih imelo vzdigniti težko breme materije.« Tudi Maeterlinck ni povedal pravega: človeštvo nima v takih dobah z materijo nobenega opranka več, ga noče imeti; osvoboditi se hoče od nje.

To je obup. Hrepenenje je presilno in pot do zadnje, večne resnice je predolga, polna dvomov, zmot in razočaranj; duša omaguje, vdaja se prijetnim sanjam, prijetni laži... Lepa je ta laž, poezija sama — kako bi se ji ne vda-jali poetje, posebno kadar so nezadovoljni, slabi in počitka željni? Kdor pozna te poete — in Grivec menda nekatere pozna, ker govori o njih — spozna na prvi pogled sanjače, ki jim je do skrivnosti, ne do jasne resnice: skrivnost bi se razodela in odvrnili bi se...

Jaz ljubim te sanjarske poete, ali zakaj jih ljubi Frančišek Grivec, mi ni razumljivo. On je človek, ki pozna absolutno resnico in je torej na koncu in višku vsega človeškega znanja. Kaj ga vleče k ljudem, ki se ukvarjajo s skrivnostmi, z nerazrešenimi in nerazrešljivimi ugankami? — — — Toda Frančišek Grivec se moti: blizu je do skrivnosti in daleč je do jasnih pravil te ali one religije.

Daleč je do tiste veličastne vsevednosti, ki sem prej govoril o nji in ki me je vsega tako globoko pretresla... Družba Frančiška Grivca ni sorodna ne tistim sanjarskim umetnikom, ki so ubežali ali skušajo ubežati, ne tistim srečnim ljudem, ki niso iskali nikoli in niso bili nikoli razočarani, temveč žive v miru in zadovoljnosti nedolžnonevedno, sladko življenje, in ne nam, ki smo vsakdanji, neizkušeni ljudje, ki gledamo in preiskujemo in hrepenimo in se ne menimo veliko, če pride za novim veseljem novo razočaranje — ker namreč vemo, da je naša pot iskanje in da je zadnji cilj šele na koncu vseh koncev: kako bi bilo pač dolgočasno, če bi prišlo človeštvo še za časa svoje mladosti do tistega zadnjega cilja, če bi spoznalo zadnjo resnico! Sad spoznanja bi bil po mojih mislih veseljni samomor; zakaj čemu potem življenje? Družba Frančiška Grivca ve vse, ni sorodna nikomur; ni ji treba bežati nikamor, iskati

ničesar ... Reševati najgloblje uganke, to je tem ljudem šolska naloga, napisana v dobri uri ... Ena, dve, tri ... salament, in Spinoza je na tleh, z njim so na tleh vsi panteisti. — — —

Da, vse vedo! — »Pädagogik gefällig? Sozialpolitik angenehm?« — — —

Vse vedo ti srečni ljudje! —

To je, kar sem nameraval napisati: vse vedo ti srečni ljudje! Prepirati se nisem mislil z nikomer, bilo bi brezmiselno in brezuspešno. Kajti še enkrat: ti ljudje vse vedo, in kar je glavno: vedo, da vse vedo. — — —

Ivan Cankar